

JOUKO VUOLLE

toimittaja
jouko.vuolle@yle.fi

Paluu olympiakisojen syntysijoille

Pariisin olympiakisat avataan 26. heinäkuuta 2024 Seine-joen varrella. Edelliskerrasta on kulunut vuosisata – ja 130 vuotta Pariisissa lausutuista nykyaikaisten olympiakisojen syntysanoista.

PARIISI ISÄNNÖI KESÄKISOJA nyt kolmannen kerran. Vuonna 1900 kisat järjestettiin osana maailmannäyttelyä ja vuonna 1924 oli kulunut 30 vuotta siitä Pariisin kongressista, jossa 13 kansakunnan voimin päätettiin ensimmäisten nykyaikaisten olympiakisojen järjestämisestä. Ne myönnettiin kesäkuussa 1894 Ateenalle.

Päätös kisojen järjestämisestä täytti intohimoisesti kisoja ajaneen aatelisperheen pojan, tutkijan ja opettajan (pedagogin ja historioitsijan), 31-vuotiaan paroni **Pierre de Coubertinin** pitkäaikaisen haaveen.

Kutsu Ateenan vuoden 1896 kisoihin saapui myös Suomeen ”voimisteluseuran puheenjohtajalle Helsingforsiin” mutta tietoa siitä, vastasiko Helsingfors Gymnastikklubb kutsuun ei löydy edes **Ivar Wilskmanin** tarkoista muistiinpanoista. Suomi ei kisoihin osallistunut, Ruotsi ja Tanska kyllä.

Ateenassa kisat kuitenkin pidettiin. Niihin osallistui 13 kansakuntaa ja 311 osanottajaa. He kilpailijat yhdeksässä urheilumuodossa ja 43 lajissa. Edellisistä antiikin kisoista olikin ehtinyt kuluä 1 503 vuotta. Ensimmäiseksi uuden ajan olympiavoittajaksi ehätti yhdysvaltalainen lehtimies ja kirjailija **James Brendan Connolly**. Hänen kolmiloikkatuloksensa 13,71 syntyi kolmella saman jalan loikalla.

Pariisi 1900 – maailmannäyttelyn varjossa

Neljä vuotta Ateenan kisojen jälkeen oli Pariisin vuoro. Maailmannäyttelyn yhteydessä järjestetyt kisat avattiin 20. toukokuuta ja ne jatkuivat lokakuun 28. päivään saakka. Pariisi olikin 1800-luvun lopulla vakituinen maailmannäyttelyn järjestäjä. Näyttelyä oli Seinen rannalla saatu ihailla aiemmin 1855, 1867, 1878 ja 1889. Tapahtuman mittaluokka hämmästyttää, sillä vuoden 1900 maailmannäyttelyyn kerrotaan osallistuneen yli 50 miljoonaa ihmistä ja näyttelileasettajia oli yli 76 000.

Olympialaisissa kilpailuissa oli mukana tällä kertaa 22 kansakuntaa ja 1331 urheilijaa, joista toki 880 Ranskasta. Myös naiset oli hyväksytty mukaan ja brittiläisen 30-vuotiaan **Charlotte Cooperin** voitto tenniksessä oli ensimmäinen

KOK:n ensimmäisen puheenjohtajan Pierre de Coubertinin patsas ja hänen suunnittelemansa olympialippu Lausannen olympiamuseossa. Kuva: Jouko Vuolle

naisurheilijan olympiakisoissa saavuttama. Kultamitalia hän ei kuitenkaan saanut. Niitä alettiin jakaa vasta seuraavissa vuoden 1904 kisoissa St. Louisissa.

Tennis ei ollut ensimmäinen laji, jossa naiset olympiakisoissa esiintyivät. Se tapahtui krocketissa, joka oli Pariisissa 1900 mitä ilmeisimmin sekä ensimmäistä että viimeistä kertaa olympiohjelmassa.

Pariisissa kilpailtiin 17 urheilumuodossa ja 85 virallisessa lajissa. Lajikirjo oli mielenkiintoinen. Mukana olivat jo mainitun krocketin lisäksi muun muassa köydenvento (Ruotsi vei voiton), golf, kriketti, hevospoolo ja rugby sekä näytöslajeina esimerkiksi onginta Seinestä, hengenpelastus, ilmapallopurjehdus, pelota, keilailu, pituushyppy hevosen selästä, vuorikiipeily, esteuinti sekä erilaiset yleisurheilun joukkue- ja tasoituslajit.

Arto Teronen kertoo Olympianrenkailla-kolumnissaan, että vuoden 1900 kisojen sankareita olivat yhdysvaltalaiset **Alvin Kraenzlein** ja **Ray Ewry**. Kraenzlein voitti yleisurheilussa peräti neljä lajia (60 m, 110 metrin aidat, 200 metrin aidat ja pituus) ja on edelleen ainoa neljä yleisurheilun yksilölajia samoissa kisoissa voittanut urheilija. Ewry taas voitti samana päivänä kolme kilpailua: vauhdittomat korkeus- ja pituushyppyn sekä kolmiloikan.

Pariisista on myös edelleen kaikkien aikojen nuorin olympiavoittaja, jonka ikää ei tosin tiedetä. Hollannin perämiehellinen kaksikko joutui ottamaan viime hetkellä perämieheksi ranskalaispojan, joka katosi heti palkintojenjaon jälkeen ikuisiksi ajoiksi. Hänen iäkseen on jälkeinpäin arvioitu 7–12 vuotta.

Vuoden 1900 kisoissa kyseenalaista historiaa tehtiin, kun kohteena olivat elävät kyyhkys, ensimmäisen ja ainoan kerran – onneksi. Australialainen **Donald Macintosh** voitti Prix Centenaire -kilpailun tappamalla 22 kyyhkystä peräkään ja oli kolmas Grand Prix de L'Exposition -ammunnassa. Siinä hän onnistui kuolettamaan vain 18 kyyhkysen lennon. Kaikkiaan Pariisissa onnistuttiin ampumaan alas 300 kyyhkystä. Raakaa peliä.

Paavo Nurmi johtaa Pariisin olympiakisojen maastojuoksukilpailua. Vasemmalla Ruotsin Edvin Wide ja aidan päällä Ville Ritola. Nurmi voitti ja Ritola oli toinen. Suomi oli joukkuekilpailun paras. Laji oli tuolloin viimeistä kertaa olympiaohjelmassa.

Kuva: Tahto/Urheilumuseo

Suomalaisia urheilijoita ei Pariisin kisoihin 1900 osallistunut, sen sijaan maailmannäyttelyssä menestys oli vähintäänkin kohtuullinen. Suomen paviljonki ns. ”Kansakuntien kadulla” oli takarivissä ja suhteellisen pieni, mutta herätti runsaasti huomiota ennen kaikkea sen keskuskupolissa olleiden **Akseli Gallen-Kallelan** kalevalaisten freskojen ansiosta. Paviljongin suunnittelusta vastasivat muuten arkkitehdit **Armas Lindgren**, **Herman Gesellius** ja **Eliel Saarinen**, joten parastaan pieni Suomi Pariisissa tarjosi.

Gallen-Kallela sai yhden näyttelyn kultamitalin ja kaksi hopeista. Lisäksi palkittiin kuopiolainen **Lignell-Piispanen** mesimarjalikööristään.

Olympiaurheilu oli 1900 sivuosassa, sillä urheilijoille jae- tuissa mitaleissakin etupuolella luki ”Pariisin maailmannäyttely 1900” – olympiakisoista oli maininta vasta mitalin toisella puolella!

Pariisin maailmannäyttelyyn ja tavallaan siis olympiakisoihin liittyi myös **Robert Kajanus**’n sinfoniaorkesterin suuri Euroopan kiertue, jonka avulla haluttiin tuoda **Jean Sibelius**’n musiikkia ja sen kautta suomalaisuutta tunnetuksi, ei tosin erityisen hyvällä menestyksellä.

Vuoden 1900 jälkeen kesäkisoja järjestettiin vielä St. Louisissa, Ateenassa (välkisat), Lontoossa, Tukholmassa ja Antwerpenissä ennen kuin taas oli Pariisin vuoro 1924.

**Saaliina oli
14 kultaa,
13 hopeaa
ja 10 pronssia.**

Paroni Pierre de Coubertin järjesteli Pariisin toisia olympiakisoja olympiavoittajana, sillä hän oli voittanut kultaa Oodi urheilulle -runollaan Tukholmassa 1912. Taidelajit- han olivat virallisia olympialajeja aina vuoteen 1948 saakka.

Pariisi 1924 – suomalaiskisat

Selostajakuuluisuus ja oman aikansa superjulkkis, filosofian tohtori **Martti Jukola** osallistui vuoden 1924 kisoihin kaksoisroolissa – aitaajuksijana (välieränsä viides) ja lehtimiehenä. Jukola oli monen muun tapaan ennen kisoja huolissaan siitä, että kisat jäävät pimentoon, kun niiden pääosa on viety pois ”ihmisten ilmoilta” Colombesin esikaupunkiin.

Kovin kuvailevassa *Alloo, alloo* -kirjassaan Jukola tunnustaa olleensa ainakin osin väärässä. ”Valtio on laskenut liikkeelle postimerkkejä, jotka kuvillaan ikuistavat Pariisin kisat. Karamellitehtaat kilvoittelevat löytääkseen olympialaishenkisiä päällyskuoria tuotteilleen. Joka toinen hotelli, ravintola tai kapakka kantaa kyltissään olympialaisten nimeä.”

Tavarataloista ei Jukolan mukaan olympia-aiheisia tavaroita puuttunut. Oli kravatteja, kenkiä, sukkiä, hattuja, kiillotinvoidetta, mehuja, viinejä, kortteja ja vaikka mitä.

Saksa ei ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeissa saanut vielääkään olympiakisoihin osallistua mutta ilman sitäkin kisoista tuli kaikkien aikojen suurimmat: 44 kansakuntaa ja 3092 kilpailijaa. Naisia oli mukana 136. Kilpailut alkoivat jo 4. toukokuuta mutta viralliset avajaiset pidettiin 5. heinäkuuta ja päättäjäiset 27. heinäkuuta.

Suomalaisittain kisat sujuivat erinomaisesti, kiitos painijoiden ja yleisurheilijoiden. Saaliina oli 14 kultaa, 13 ho-

peaa ja 10 pronssia. Kaikkiaan mitalin kanssa tuli Suomeen 35 urheilijaa ja tällä saaliilla Suomi oli kolmanneksi paras maa Yhdysvaltain ja Ranskan jälkeen. Se jos mikä vahvisti itsetuntoa vasta reilut kuusi vuotta aiemmin itsenäistyneessä maassamme.

Mitalien määrällä laskettuna Suomen sankarit Pariisissa olivat **Paavo Nurmi** ja **Ville Ritola**. Nurmi saalisti viisi kultaa, Ritola neljä kultaa ja kaksi hopeaa. Torstaina 10. heinäkuuta Nurmi voitti ensin 1 500 metriä olympiaennätyksellä 3.53,6 ja lähti vajaa tunti siitä 5 000 metrille, jonka voitti ajalla 14,31.2 kukistaen juuri Ritolan tiukassa kilpailussa. Samalla historiaan siirtyi päivälleen 12 vuotta vanha Tukholmassa juostu **Hannes Kolehmainen** olympiaennätys.

Nurmi kuvasi kahden kultamitalin päivää **Urho Kekkoselle** kuuluisassa 70-vuotispäivän haastattelussaan 1967 sanomalla, että oli päättänyt tehdä moisen tempun jo kuusi kuukautta ennen kisoja. Nurmi olisi halunnut juosta Pariisissa myös 10 000 metriä ja uskoi, että olisi senkin voittanut. Nyt voiton vei Ritola maailmanennätysajalla 30.23,2.

Maastojuoksun joukkuekilpailu, jossa matka oli 10 650 metriä, oli paahtavassa helteessä todellinen koettelemus. Lämpöä oli varjossa 42 astetta, auringossa peräti 55. Kilpailuun lähti 39 juoksijaa, joista 24 joutui uupuneena jättämään leikin kesken. Maaliin saapuneista 15 urheilijasta kahdeksan kannettiin paareilla pois.

Tulivaunut ja Tarzan

VAIKKA ME SUOMESSA muistamme Pariisin vuoden 1924 olympiakisat erityisesti kaikkien aikojen menestyksestä, osallistui kisoihin muutamia hyvin kiinnostavia urheilijoita kuten Oscar-elokuvasta Tulivaunut tutuksi tullut juoksija **Eric Liddell** sekä apinain kuningas Tarzanina maailmanmaineeseen noussut uimari **Johnny Weissmuller**.

Eric Liddellin tarina on Tulivaunut-elokuvassa sopivasti väritetty, eikä aivan todennukainen. Liddell oli vakaumuksellinen uskova, eikä sen vuoksi juossut 100 metrin finaalia, joka kilpailtiin sunnuntaina. Elokuvassa annetaan kuva, että tuo olisi tullut hänelle yllätyksenä. Liddell voitti ”hänelle ylipitkän matkan” eli 400 metriä (47,6), mutta oli kyllä sille valmistautunut ja tiesi myös kisojen aikataulun kuukausia etukäteen.

Vakaumuksensa vuoksi Liddell vietti loppuelämänsä lähetystyötä tehden Kiinassa, jossa oli syntynyt lähetyssaarnaajaperheeseen tammikuussa 1902. Hän menehtyi aivokasvaimeen 43-vuotiaana 1945 internointileirillä japanilaisista lapsista huolehtien. Hautapaikka merkittiin Pohjois-Kiinaan puisella ristillä, joka ajan myötä katosi.

Eric Liddell nousi uudelleen julkisuuteen 45 vuotta kuolemansa jälkeen, kun hänen hautapaikkansa löytyi ja maalliset jäännökset siirrettiin Marttyyrien mausoleumiin yli 200 kilometrin päähän Pekingistä. Mausoleumiin on haudattu niitä, jotka antoivat henkensä Kiinan vapauttamiseksi. Liddell on yksi harvoista sinne haudatuista ulkomaalaisista ja vielä harvemmista kristityistä.

Monet pitävät Kiinassa Liddelliä syntyperänsä vuoksi myös maan ensimmäisenä olympiasankarina.

Kovin erilainen on Johnny Weissmullerin elämäntarina. Hän syntyi Itävalta-Unkarissa, nykyiseen Romaniaan kuuluvassa Freidorfissa 1904. Perhe muutti Yhdysvaltoihin jo vuonna 1905. Uimisen Weissmuller

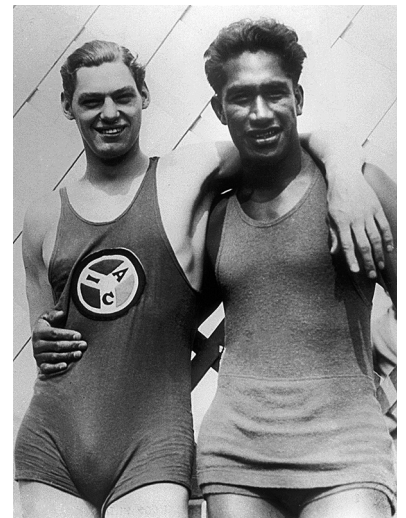
aloitti kahdeksanvuotiaana ja sen myötä loppui lähes rikollinen elämä. Koulunkäynti päättyi 12-vuotiaana, kun Weissmuller sai työpaikan hissipoihana Chicagossa. NMKY:n uintijoukkueeseen hän liittyi 16-vuotiaana.

Ensimmäisen voittonsa virallisissa kilpailuissa Johnny Weissmuller saavutti 1921 ja pysyi sen jälkeen uransa voittamattomana. Hiukan kyseenalaisesti saadun Yhdysvaltain passin myötä olympiakisojen edustusjoukkueen saanut Weissmuller voitti Pariisissa 100 metrin (59,0) ja 400 metrin (5.04,2) vapaauintin ja oli voittamassa myös 4 x 200 metrin vapaauintiviestiä. Lisäksi hän sai pronssia Yhdysvaltain vesipallojoukkueen jäsenenä. Uintimenestystä tuli olympiata-solla lisää kahden kultamitalin verran neljä vuotta Pariisin jälkeen Amsterdamissa, jossa Weissmuller voitti kaksi kultaa (100 metrin vapaauinti ja 4 x 200 metrin vapaauintiviesti).

Mutta tuskin Johnny Weissmuller olisi ratauimarina noussut sellaiseen maineeseen kuin upeasti kutsuhuutoa karjuvana elokuvauimarina – Tarzanina. Ensimmäinen Tarzan elokuva (*Tarzan – apinamies*) valmistui vuonna 1932 ja viimeinen (12:s) *Tarzan ja merenneidot* vuonna 1948. Elokuvaura jatkui tuonkin jälkeen, samoin vauhdikas elämä. Naimisissakin Johnny Weissmuller ehti olla viisi kertaa.

Viimeiset vuotensa erityisesti golfia pelannut Johnny Weissmuller vietti Acapulcossa, Meksikossa, jossa myös menehtyi 79-vuotiaana 1984. Siellä on myös hänen viimeinen leposijansa. Weissmullerin omasta toiveesta hänen hautajaisissaan kajautettiin ilmoille arkkua laskettaessa kolminkertainen Tarzan-huuto.

Väitetään muuten, että isäntänsä kanssa näytellyt simpanssi Cheetah olisi elänyt paljon isäntäänsä pidempään ja kuollut vasta 2011, mutta siihen tietoon ei luotettavaa lähdettä löydy. Lienee liian sopiva uutinen.

Yhdysvaltalaiset uimarit Johnny Weissmuller (vas.) ja Duke Kahanamoku Pariisin kisoissa vuonna 1924. Weissmuller voitti 100 metrin vapaauintin ja Kahanamoku sijoittui toiseksi. Kuva: Wikipedia

Eric Liddell Pariisin olympiakisoissa 1924. Kuva: Tahto/Urheilumuseo

Voitto Raatikaisen kisoista kertovassa radio-ohjelmasta voi kuulla, että Paavo Nurmi ei ollut kuumuudesta moksiskaan. *"Minä olin niin hyvässä kunnossa."* Ville Ritolalle matka oli vaikea mutta hänkin selviytyi kohtuullisissa voimin maalin yli. Lopulta Suomen kultamitali oli **Heikki Liimataisen** varassa ja hänen maaliintulonsa oli aikamoinen näytelmä. Lähes tiedottomana hän pystyi noudattamaan stadionin läheisyyteen kuukahtaneen **Väinö Sipilän** käskyä, jonka tämä ehti karjaista ennen pyörtymistään: *"Jumalauta Liimatainen, paina nyt muuten Suomi häviää, sinä olet ainoa!"* Liimatainen hoippui maaliin 12:nä ja se riitti kultaan.

Juoksijoiden hienoa panosta täydensivät voittajina vielä **Albin Stenroos** (maraton) ja ainoa **Elias Katz** (3 000 m joukkuejuoksu) sekä 400 metrin aidoissa maaliin kolmantena tullut mutta ratarikon takia lopulta toiseksi sijoittunut ylättäjä **Erkka Vilen**.

Yleisurheilijoista kultaa saivat lisäksi **Jonni Myyrä** keihäänheitossa ja **Eero Lehtonen** viisiottelussa. Painivoittajina Suomen palasivat **Kustaa Pihlajamäki**, **Kalle Anttila**, **Oskari Friman** ja **Edward Westerlund**. Heidän lisäkseen peräti 12 painijaa ylsi Pariisissa mitalille.

Yleisurheilun ja painin ohessa mitaleita toivat ampujat ja purjehtijat sen sijaan taidekilpailuista ei mitaleja saatu. Ehkä kuitenkin osa eräästä mitalista kuuluu Suomeen, sillä romanialaisen kuvanveistovoittajan **Konstantinos Dimitriadisin** veistoksen *Suomalainen kiekonheittäjä* mallina oli tanssitaiteilija **Akseli Vuorisola**.

Yhtään naisurheilijaa ei Suomen joukkueeseen kuulu. Pariisissa kilpaili yhteensä 2 954 miestä ja 135 naista.

Coubertin eläkkeelle

Pariisiin vuoden 1924 olympiakisoissa koettiin ja nähtiin kaikenlaista uutta. Maratonin pituudeksi vahvistettiin 42 195 metriä, uinnissa käytettiin ensi kertaa 50 metrin alasta, sanonta "citius, altius, fortius" otettiin käyttöön ja se vakiintui olympiakisojen motoksi, Irlanti oli ensi kertaa mukana itsenäisenä valtiona ja sanotaan myös, että Pariisissa otettiin ensi kertaa käyttöön olympiakylä. Se tieto on kuitenkin myös kovin ristiriitainen, sillä monissa lähteissä tuo kunnia annetaan Los Angelesin vuoden 1932 kisoille.

Monella lailla onnistuneiden Pariisin kisojen jälkeen Olympiaparoni Pierre de Coubertin jätti KOK:n puheenjohtajuuden 61-vuotiaana. Valta oli jatkunut 29 vuotta ja elleivät KOK:n säännöt muutu, ei yhtä pitkään valtakauten yllä jatkossa kukaan toinen. Toki Coubertin toimi järjestön kunniapuheenjohtajana aina kuolemaansa 1937 saakka. Silloin hänen sydämensä haudattiin Kreikkaan Olympian raunioille ja muu tomumaja Lausanneen, Sveitsiin, josta käsin KOK:ta edelleen johdetaan.

Pariisin vuoden 1924 olympiakisat olivat Coubertinille helpotus ja täyttymys, sillä nyt oli järjestetty oikeat olympiakisat. Vuonna 1900 kisat jäivät täysin maailmannäytelystä varjoon, järjestelyt saivat kritiikkiä ja oikeastaan kaikki oli mennyt pieleen. Nyt hän oli saanut kokea kunnan kisat ja saattoi tyytyväisenä jäädä eläkkeelle. ♦

Lähteet: Ylen arkisto, KOK:n arkisto, Arto Terosen Olympianrenkailla kolumnit, Voitto Raatikaisen olympiamuistelot, Martti Jukolan Alloo, alloo -kirja, Kiveen hakatut -sarja, Lauri Pihkala ja Martti Jukola: Olympialaiskisat ennen ja Pariisissa 1924 (II osa)

Talvikisat täyttivät sata vuotta

Kuva: Wikipedia

KOK PÄÄTTI VUONNA 1921 järjestää Ranskassa kansainvälisen talviurheiluviikon Pariisin olympiavuonna 1924. Tapahtuma onnistui niin hyvin, että KOK päätti sisällyttää talviolympiakisat seuraavana vuonna viralliseen ohjelmaansa. Olympiakisojen arvon 25.1.–4.2.1924 Chamonix'ssa Alppien korkeimman vuoren Mont Blancin juurella toteutunut viikko sai takautuvasti vuonna 1926.

Talvikisojen perustamista ei estänyt edes Pohjoismaiden hiihtoliittojen vastahanka. Erityisesti norjalaiset vastustivat kansallislajinsa sisällyttämistä olympiohjelmaan. Norja harkitsi pitkään jäämistä pois vuonna 1928 St. Moritzissa Sveitsissä järjestetyistä toisista talvikisoista.

Ensimmäisiin talvikisoihin osallistui 247 miestä ja 13 naista. Ainoana naisten lajina oli ohjelmassa taitoluistelu, kuten myös kaksissa seuraavissa talvikisoissa. Alppihiihdossa naiset pääsivät kilpailemaan vuonna 1936 ja maastohiihdossa 1952.

Osallistujamaita oli 16. Mitalitaulukossa Suomi sijoittui Norjan jälkeen toiseksi 11 mitalilla, joista 4 oli kultaa, 4 hopeaa ja 3 pronssia. Suomalaiset menestyivät erityisen hyvin pikaluistelussa. **Claes Thunberg** voitti kolme kultaa, yhden hopean ja yhden pronssin. **Julius Skutnabb** sai kultaa, hopeaa ja pronssin.

Pikaluistelun menestys on sittemmin jäänyt hiihtäjien suoritusten surkutteluun varjoon. **Tapani Niku** sijoittui kolmanneksi 18 kilometrillä. Alppiladut olivat liian vaativia suomalaisille. Sotilaspartiohiihdossa Suomen joukkue oli toinen. Taitoluistelijat **Ludovika** ja **Walter Jakobsson** sijoituivat pariluistelussa toiseksi.

Taitoluistelu oli kuulunut Lontoon vuoden 1908 kesäkiisojen ohjelmaan. Antwerpenin kesäolympiakisojen yhteydessä oli kilpailtu jääkiekossa ja taitoluistelussa. Jakobssonit tuolloin voittivat pariluistelun kultamitalin.

Kesä- ja talvikisat pyrittiin aluksi järjestämään samassa maassa. Tämä toteutui vuosina 1932 (Lake Placid ja Los Angeles) ja 1936 (Garmisch-Partenkirchen ja Berliini).

JOUKO KOKKONEN